

Oponentský posudek na diplomovou práci Bc. Lukáše Felbra
na téma

Interjektionen in deutsch-tschechischen Wörterbüchern.

94 str., přílohy

ÚGS FF UK 2021

V diplomové práci jde o analýzu zpracování interjekcí v německo-českých komerčních slovnících s cílem detekovat zásadní problémy týkající se tohoto slovního druhu při jeho lexikografickém popisu s ohledem na potřeby uživatele. Tématem není tedy jen otázka lingvisticky zdůvodněného výběru lemmat, ale i způsob, jakým se interjekce prezentují adresátům, aby byl maximálně zohledněn autentický úzus mluveného i psaného jazyka v nejtypičtějším strukturách, s nimiž potenciálně bude zápolit český uživatel při překladu a volbě funkčního ekvivalentu.

Práce je členěna přehledně, její výstavba je logická. Je napsána v porovnání s průměrnou diplomovou prací velmi dobrou němčinou, autor se dokáže pohybovat s relativní jistotou ve vědeckém stylu, i když formulační neobratnosti by se sporadicky našly. Avšak styl svou věcností přesvědčivě zrcadlí schopnost autora analyzovat, relativizovat a pádně argumentovat za pomoci účelně vybrané sekundární literatury.

Vzhledem k tomu, že jde o problematiku spadající do kontrastivní lingvistiky, jež by měla být lexikografům nápomocná při jejich práci, je správné, že autor otevírá svůj elaborát vstupem do odborné literatury německé i české. Je si vědom neostře ohraničenosti tohoto slovního druhu a jeho „excentricnosti“, která je zdrojem celé škály různých pojetí, a proto se věnuje těm aspektům, které s problematou definicí interjekcí přímo souvisejí. Soustředí se na kolokabilitu, kombinatorické vlastnosti i sémiotická, sémantická, pragmatická a prozodická hlediska. První část uzavírá kapitola o tradičních pojetích interjekcí v bohemistické a germanistické literatuře.

Druhá část práce se již věnuje základům lexikografické teorie a přístupu k interjekcím v jednojazyčných a dvoujazyčných slovnících. Je uzavřena kapitolou a korpusové lexikografii a jejímu přínosu při zpracování zmíněného slovního druhu.

Nejcennější částí práce je dle očekávání analýza slovníků. Autor se věnuje dílům, kterými jsou: Müllerův výkladový slovník (určený původně pro výuku emigrantů, zaměřený na slovotvorbu, obsahující pod 20 000 lemmat, a na zač. 90. let vydaný u nás s chvatně doplněnými českými ekvivalenty), oblíbený Řešetkův slovník z edice FIN, dále pak již inovované prvorepublikové „unikum“ od Kumprechta zrevidované Jürgenem Ostmeyerem, jakož i slovník Křížkové a Půčka. Nechybí ani slovník Steigerové, tzv. „olomoucký“, a konečně revidované vydání „Siebenscheina“ z Ledy. Výběr uzavírá digitální Lingea s názvem „Praktisches Wörterbuch Deutsch-Tschechisch“, poslední verze. Jako základ a

nejaktuálnější zdroj figuruje samozřejmě výkladový Duden online, ale i jeho základ, digitalizovaný Duden Deutsches Universalwörterbuch umožňující různé typy vyhledávání.

Autor vybral dle rozumných kritérií celkem 102 citoslovcí, jimž se pak věnuje podrobněji. Při zvažování výběru se pak objevila všechna specifika tohoto slovního druhu, s nimiž se lze setkat v lingvistických popisech, a jimž se věnuje první oddíl práce (překryv s jiným slovními druhy, tj. částicemi, s onomatopoetickými výrazy atd.). Autor nachází dle očekávání rozdílná pojetí interjekcí u německých, českých i jinojazyčných autorů, včetně neshod v zásadních otázkách (jako je např. prototypičnost, ikonicitu). Je dobře, že uvádí práce jak starší (Oksaar), tak i novější (Ehlich, Wierzbicka) a dokáže dobře vystihnout jejich originální přínosy. Materiálové rešerše jsou shrnuty v přílohách a svědčí o tom, jak je současné zpracování interjekcí nekoncepční, mezerovité a rozporuplné. Vypracované přehledy představují výtečný odrazový můstek pro reflexi nápravy.

Kapitola čtvrtá, v níž autor přehledně komentuje výsledky pracné analýzy, přináší celou řadu podnětů, které lze zhodnotit v projektu VNČAS. Zjištění týkající se nedostatečně zpracované ekvivalence vrhají na analyzovaná díla dost špatné světlo. Nejčastěji chybí u lemmatu i u (mnohdy nevyhovujícího) ekvivalentu metajazyková informace, dále exemplifikace, trefné překlady, reflexe stylu se téměř vytratila. Fakt, že dialogický aspekt je u některých interjekcí nutno zohlednit, autoři neberou většinou v úvahu. Nereflektuje se ani ten fakt, že celá řada interjekcí jsou polysémy, o jejich kolokabilitě či kombinatorice ani nemluvě. Grafické varianty četné slovníky opomíjejí.

Z kritické analýzy autor vyvozuje v páté kapitole důsledky a snaží se uplatnit veškerá navrhovaná vylepšení na designu vzorového hesla pro VNČAS, interjekce „ach“. Vychází z obecných východisek daných pro VNČAS, používá manheimských korpusů a korpusově analytických a statistických metod vyvinutých na IDS, ale i korpusů ÚČNK včetně korpusů mluveného jazyka.

Poznámky:

- a. Str. 67: Hodnota výskytu v korpusu nemá pro slovníkáře absolutně směrodatnou výpovědní hodnotu: ta se pozná až z porovnání výskytu v korpusu s výskytem v internetu. (Korpus roste, internet také.) (Zná autor projekt Web as Corpus?)
- b. I u mnoha interjekcí se setkáváme s jevem, který je častý u všech pojmenovacích jednotek – s neurčitostí významu a jejich kontextuální vázanosti: *Bylas u kadeřníka? – Hm*. Kolik interpretací [Lesarten] „hm“ si dokážeme vybavit, kolik jich lze doložit? Zde je vidět nutnost zvukových nahrávek u slovníků online. Je dobře, že v navrženém zpracování interjekcí dle návrhu autora již audionahrávky figurují. Na druhé straně bude také nutno zvážit i vyčerpávající komentář českého ekvivalentu. (Žádný slovník není totiž užíván pouze jednosměrně a navíc i český mluvčí, primární adresát, se potřebuje někdy ve své mateřštině ujistit, protože ji spontánně nereflektuje.)
- c. Na str. XXXVIII u významu F interjekce *ach* není v příkladové části uplatněn navrhovaný ekvivalent *kdeže*. U některých navrhovaných větných ekvivalentů by bylo možno leccos zlepšit (někde slovosled), eventuálně přidat alternativní překlad. (Navrhované překlady samozřejmě ještě projdou revizemi.)
- d. Jazykové nedostatky se vloudily, i když ne často, uvádím jen některé příklady, překlady jsou zcela výjimečné.

Str. 11 darstellen + akuzativ (* ein anderer Anstanz stellt dar)

Str. 13 Die Interjektionsforschung erlebte ... an Bedeutung (správně: gewann an B.)

Str. 16 pravopis: *subsummieren

Str. 17: Els Oksaar byla estonsko-švédská lingvistka (+ 2015), proto není na místě „er“.

Str. 17: ... die von Oksaars *Vorgänger

Str. 18: ...sobald diese Wiedergabe *im gewissermaßen stabil wird.

Str. 19: ... dass die Interjektionen in den Rede- oder Textfluss zwischengeworfen? werden.
Lépe: dazwischengeworfen

Str. 20: die Analyse des Prager gesprochenen Korpus (zvážit překlad z češtiny: Pražský mluvený korpus)

Str. 29: Aus der (vypadlo asi SICHT) der Theorie der Wortartenlehre werden....

Str. 33: die sprachlichen Wörterbücher – lépe (a častěji) Sprachwörterbücher

Str. 39: *Wörterbüchsfunktionen

Pozn. 24: *gewehrleistet

Str. 70: formulace: ...dass die Wörterbücher in dieser Arbeit nur aus einer Teilperspektive (und zwar aus der Perspektive der Interjektionen) analysiert wurden, woraus die Schlussfolgerungen über die Wörterbücher als ganze mit Vorsicht betrachtet werden sollten.

Str. 79: die diesem Lemma zuzuordnenden *feste Wendungen

Na těchto nedostatcích je vidět, že práce byla dokončena vysokým tempem. Řada chyb vznikla reformulací textu. Jsem si jistá, že autor by je jinak sám „vychytil“.

Jinak je práce po formální stránce zdařilá. (Na str. 25 se mi zdá, že č. 10 nespadá do kategorie číslovaných příkladů, ale spíše do citace odborné literatury.)

Závěr:

Práce buduje na pracné analýze slovníkových hesel a jejich reflexi. Vzhledem k tomu, že o této problematice není napsáno z kontrastivního a lexikografického hlediska (na rozdíl od částic) téměř nic, **představuje výsledek bádání Lukáše Felbra významný krok na cestě ke zlepšení lexikografické praxe v oblasti vědecky ukotvené lexikografie.**

K výrazným kladům práce patří nejen solidní zacházení s daty a analytickými nástroji, ale i schopnost kritického uvažování nad sekundární literaturou, hledání souvislostí mezi jednotlivými názory a schopnost vidět nejen možnosti aplikace, ale i uchopit problematiku interjekcí jako celek mající mnoho faset.

Práci proto velmi ráda doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení **výborně.**